

Universal Declaration of Human Rights - Tuva

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

КИЖИНИНҢ ЭРГЕЛЕРИНИНҢ БҮТҮ-НИИТИ УТУУЛГАЗЫ

1948 чылдың декабрь 10-да Чингине Ассамблеяның 217 А (III) резолюциязы-биле хүлээн лдынган болган чарлаттынган

КИИРИЛДЕ

Кижини төрелгетен аймааның бүтү кежигүннеринин кижини мөзүзүн, оларның дең болган казын болбас эргелерин хүлээн көөрү хосталганың, чөнтүт чоруктуң база бүтү-ниити тайбыңның үндезини болурун кичээнгейге албышаан; база

кижинин эргелеринге тоомча чок болган көөр хөөн чок чоруктуң кижини төрелгетенниң сагыжын аартып дүвүреткен дерзин үүлгедилерге чедиргенин база кижилер сөстүң болган үзелдериниң хосталгазынга эргелиң, коргуушкун болган түрежелден хостут делегейни тургузары кижилерниң бедик чүткүлү кылдыр чарлаттынганын кичээнгейге албышаан; база

кижинин эргелери хоойлута кижини ужур-дүрүм чок чагыргага болган дарлалгага удур соолгү арга кылдыр тура халыышкын ажыглаар ужурга таварышпас кылдыр камгалааттынган турарының эргежок чутулазын кичээнгейге албышаан; база

чоннар аразынга эң-найыралдыг харылзааларның сайзыралын деткиринин эргежок чутулазын кичээнгейге албышаан; база

Каттышкан Нацияларның чоннарының кижинин кол эргелеринге, кижини мөзүзүңге болган үнелинге база эр болган херэежен кижилерниң дең эргелинге бүзүрелин Уставта бадыткаанын база улам хостут байдалга социал депшилгени болган амыдыралдың байдалдарын экижидерин деткириниң шийгирлээнин кичээнгейге албышаан; база

кежигүн-күрүнелериниң Каттышкан Нациялар Организациязы-биле кады ажылдавышаан, кижинин эргелерин болган кол хосталгаларын бүтүдениң хүндүлээрин база сагырын чедин алырынга деткимче бээрин хүлээнгенин кичээнгейге албышаан; база

бо эргелериниң болган хосталгаларның характерин бүтүдениң угаап билيري ол хүлээлгени долузу-биле күүседиринге улуг ужур-дузалыг болурун кичээнгейге албышаан,

Чингине Ассамблея

Кижинин эргелеринин бо бүтү-ниити утуулгазын бүтү чоннарның болган күрүнелериниң күүседир дээш кызыдар ужурлуг база кижини бүрүзү болган ниитилелдин орган бүрүзү ук Утуулганы доктаамал кичээнгейге албышаан, чырыдылга болган өөредилге аргалары-биле ук эргелер биле хосталгаларны хүндүлээрин деткир, национал болган улустар аразының депшилгелиг хемчеглерин ажыглап турган, Организацияның кежигүнү күрүнелерининиң база ол күрүнелериниң юрисдикциясында турар девишкээрлериниң чоннарының аразында оларны бүтүдениң хүлээн көөрүн база үре-түңнелдиг боттанырын деткиринче утланган сорулга кылдыр чарлап тур.

1 чүүл

Бүтү кижилер хостут база мөзүзү болган эргелери дең кылдыр төрүттүнер. Оларга угаансарыыл болган арын-нүүр бердинген болур болган олар бот-боттарынга акы-дунмалышкы хамаарылганы көргүзер

ужурлут.

2 чүүл

Кижи бүрүзү ук Угуулгада чарлаттыгган бүтү эргелерге болган хосталгаларга язы-соогү, кезинин өңү, эр-херээжени, дылы, чүдүлгези, политиктиг болган өске-даа үзелдери, национал болган социал ызыгууру, өнчү-хөрөңгизи, аңгы болган өске-даа байдалдардан хамаан чокка эргелиг.

Оон аңгыда, кижини оон хамааржыш турары күрүнениң азы девискээрнин политиктиг, хоойлу-дүрүм азы чоннар аразында статусун, ук девискээрнин хамаарышпазын, өскелериниң харагалзалында турарын, бот-банкарылга чок азы бот-догуннаашкынында кандыг-бир кызыгаарлыг боон турарын барымдаалан ылгаар чорук турбас ужурулут.

3 чүүл

Кижи бүрүзү амыдыран-чурттаар, хостуг болур болган дээн болбас эргелиг.

4 чүүл

Кым-даа кулданыгга азы хостуг эвес байдалга туттунмас ужурулут; кулданыгның болган кул садарының бүтү хевирлери хоруглут.

5 чүүл

Кым-даа эрини-шаажыга азы каржы, кижизиг эвес азы оон кижи мөзүзүн дорамчылаан аажылаалга болган шийиктелге таварышпас ужурулут.

6 чүүл

Кижи бүрүзү каяа-даа чорааш, оон тускай субъект эргелинин хүлээн көөрүнгө эргелиг.

7 чүүл

Бүтү кижилер хоойлу мурнунга дең эргелиг база хоойлуга кандыг-даа ылгал чокка, дең камгаладыр эргелиг. Бүтү кижилер ук Угуулганы хажыдын турар ылгай көрүүшкүнден база ындыг ылгай көрүүшкүннү кылырынче күткүлгеден дең камгаладыр эргелиг.

8 чүүл

Кижи бүрүзү конституция азы хоойлу езугаар көрдүнгөн кол эргелери хажыттыгган таварылгаларда долуг эргелиг национал шүүтүнүң оон эргелерин катап үре-түңнелдиг тургузуп бээринге эргелиг.

9 чүүл

Кым-даа барымдаа чок хорутдалга, тудун хорутдаашкынга азы ойладышкынга таварышпас ужурулут.

10 чүүл

Кижи бүрүзү оон эргелерин болган хүлээлгелерин тодарадын бээринге база аңаа онааштырын турар кем-херек буруудадышкынының барымдаалыын тодарадырынга база оон херээн хамаарышпас болган тала тыртпас шүүтүнүң ажык болган чөптүг чоруктуң бүтү негелделерин сагывышаан, сайгарын көөрүнгө эргелиг.

11 чүүл

1. Кем-херек үүлгеткен деп буруудаттырып турар кижилер бүрүзү камгалаалдың бүтү аргаларын хандырып берип турар ажык шүүгү сайгарылгазынга ооң буруулуу хоойлу езугаар тодараттынмаан шаанда буруу чок деп санадыр эргелиг.

2. Кым-даа болуп турган үезинде национал хоойлулар азы чоннар аразының хоойлу-дүрүмү-биле кем-херек үүлгединишкени болбайн турган кандыг-бир кылдынышлардан азы чүнү-даа кылбаанындан үнген үүлгедиг дээш шийттирбес ужурулут. Ол ышкан үүлгедигниң болган үезинде берип болур турган кеземчеден аар кеземче бээри болдунмас.

12 чүүл

Кым-даа ооң амы-хууда болган өг-бүлө чуртталгазынче туразында холгаарлаашкынга, бажың-балгадынга дээш болбазынга, чагаалажышкынының чажыт чоруунга азы ат-алдары болган репутациязынга шоглаашкынга таварышпас ужурулут. Кижилер бүрүзү хоойлуга ындыг холгаарлаашкын азы шоглаашкыннардан камгаладыр эргелиг.

13 чүүл

1. Кижилер бүрүзү кайы-бир күрүнениң кызыгаарының иштинге хостуг чоруур болган бодунга чурттаар черни шилип алыр эргелиг.

2. Кижилер бүрүзү кандыг-даа чурттан, ооң иштинде бодунуң чуртундан база үнүп чоруур база бодунуң чуртунче эеп кээр эргелиг.

14 чүүл

1. Кижилер бүрүзү истен сүрүүшкүнден хоргадалды өске чурттардан дилээр база ол хоргадалды ажыглаар эргелиг.

2. Бо эрге политиктиг эвес үүлгедиг азы Каттышкан Нациялар Организациязының сорулга болган принциптеринге удурланышкак кылдынышлар дээш истен сүрүп турар таварылгада ажылаттынмас.

15 чүүл

1. Кижилер бүрүзү хамааты болур эргелиг.

2. Кым-даа хамааты эргезинден азы хамааты эргезин солуур эргезинден үндезин чокка казытпас ужурулут.

16 чүүл

1. Назы четкен эр болган херээжен кижилер язы-сөөк, националы азы чүдүлгезиниң аайыбиле кандыг-даа кызыгаарлаашкын чокка өгленип, бодунуң өг-бүлезин тургузар эргелиг. Олар бадыланышканынга хамаарыштыр, бадылалдыг турган үезинде база ону күш чок деп санаан үезинде дең эргелерни ажыглаар.

2. Бадылажышкын чүгле өгленчин турар ийи таланың хостуг болган бүрүн дугуржулгазыбиле бооп болур.

3. Өг-бүлө ниитилелдин чайгаар болган үндезин үүрү болур база ниитилел биле күрүнениң талазындан камгаладыр эргелиг.

17 чүүл

1. Кижилер бүрүзү өнчү-хореңгизин чааскаан-даа, өскелер-биле кады-даа эдилээр эргелиг.

2. Кым-даа өнчү-хореңгизин үндезин чокка хавыртпас ужурулут.

18 чүүл

Кижи бүрүзү бодалдың, арын-нүүрнүн болгаш чүдүлгенин хосталгазынга эргелиг; бо эргеге бодунуң чүдүлгезин азы үзелдерин өскертиринин хосталгазы база бодунуң чүдүлгезин азы үзелдерин чааскаандаа, өскелер-биле кады-даа хөйгө азы аңгы кылдыңган өөредилге, мөргүл база шажынчы болгаш ритуалдыг езулалдар дамчыштыр негтередиринин хосталгазы хамааржып турар.

19 чүүл

Кижи бүрүзү үзелдеринин база оларны хостуг илередиринин хосталгазынга эргелиг; бо эргеге бодунуң үзелдеринге моондак чокка бүзүрөп сагыыр база күрүне кызыгаарларындан хамаан чокка база кандыг-даа арга-биле информация болгаш идеяларны дилээр, алыр база тарадыр хосталга хамааржып турар.

20 чүүл

1. Кижи бүрүзү тайбың чыып болгаш катгыжышкыннарның хосталгазынга эргелиг.
2. Кым-даа кайы-бир катгыжышкынга киреринге чыгатпас уjurлуг.

21 чүүл

1. Кижи бүрүзү бодунуң чуртунуң удуртулгазынга боду дорт азы хостуг ёзу-биле соңгуттурган төлээлекчилерни дамчыштыр киржир эргелиг.
2. Кижи бүрүзү бодунуң чуртунга күрүне албанынга дең кирер эргелиг.
3. Чоннуң күзел-соруу чазактың эрге-чагыргазының үндезини болур уjurлуг; бо күзелсорук албан ниити болгаш дең чажыт бадылааншкын аргазы-биле азы соңгуурунун хосталгазын хандырып турар дең чергелиг өске хевирлер дузазы-биле эрткен болгаш хажыдышкын кылдынмаан өйлеп-өйлеп болур соңгулдаларга илереп кээр уjurлуг.

22 чүүл

Кижи бүрүзү ниитилелдин кежигүнү болганда, национал күженип болгаш чоннар аразында кады ажылдажылганың ачызында күрүне бүрүзүнүн курлавырлары болгаш тургузуунга дүүштүр кижи мөзүзүн баксыратпайн тударынга база экономика, социал болгаш культура адырларынга хостуг сайзыраарынга эргежок чутула социал хандырылга алырынга база эргелери боттанган турарынга эргелиг.

23 чүүл

1. Кижи бүрүзү ажылдаар, ажылды хостуг шилни алыр, ажылдаар байдалының чөптүг болгаш таарымчалыг болурунга база ажыл чок чоруктан камгалалга эргелиг.
2. Кижи бүрүзү кандыг-даа ылгай көрүүшкүн чокка дең ажыл дээн дең төлевир алыр эргелиг.
3. Ажылдан турар кижи бүрүзү бодунуң болгаш өг-бүлезинин кижи мөзүзүнге төлөнтиг амыдыралды тудар чөптүг болгаш сеткилди хандырып турар база херек апарганда социал хандырылганың өске хевирлеринден немелделиг төлевирни алыр эргелиг.
4. Кижи бүрүзү бодунуң эргелерин камгалаары-биле профессионалдыг эвилелдер тургузар база профессионалдыг эвилелдерге кирер эргелиг.

24 чүүл

Кижи бүрүзү дыштанылгага база хостуг үеге эргелиг, оон ниитинде ажыл хүнүн шын кызыгаарлаарынга база өйлеп-өйлеп бээр төлевирлиг шөлээге эргелиг.

25 чүүл

1. Кижиг бүрүзү амыдыралдың, ооң иштинде аъш-чемниң, идик-хептиң, чурттаар орансаваның, эмчи ажаалгазының база эргежок чутула социал хандырылганың ооң бодунуң болгаш өг-бүлезиниң кадыкшылын баксыратпайн тударынга база чаагай байдалын хандыраарыңа четчир деңгелдиг болурунга эргелиң база ажыл чок артканда, аараанда, инвалид апарганда, дүлгүяк калганда, назылап кыраанда азы оон хамаарышпас байдалдарда амыдыраар аргаларын чидиргенде, хандырылга алыр эргелиң.

2. Не болуру болгаш чаш назын тускай ажаал-тежээл болгаш дуза алырыңа эргени берип турар. Бүгү уруглар, өг-бүлеге азы сураc төрүттүнгенинден хамаан чокка, дөмей социал камгалалды алыр ужурулут.

26 чүүл

1. Кижиг бүрүзү өөренир эргелиң. Өөредилге бети дизе эге болгаш нийти өөредилгеге хамаарыштыр халас болур ужурулут. Эге өөредилге албан болур ужурулут. Техниктиң болгаш профессионалдыг өөредилге бүтүдеге белен чедингир болур ужурулут база дээди өөредилге кижиг бүрүзүнүң салымныының аайы-биле бүтүдеге бир дөмей чедингир болур ужурулут.

2. Эртем-билиң кижиниң долу сайзыралынче болгаш кижиниң эргелеринге база хосталгаларыңа хүндүткелди бедидеринче утланган болур ужурулут. Эртем-билиң бүгү чоннарның, сөөк-язы база шажын бөлүктериниң бот-боттарын билчиринге, өскелерниң бодалдарын, чүдүлге-сүзүткелдерин хүлээп билчиринге, эн-найыралдыг чорукка база Каттышкан Нациялар Организациязының тайбыңны деткээн ажыл-чорудулгазыңа деткимчени бээр ужурулут.

3. Ада-ие улус боттарының назы четпээн уругларының өөредилгезиниң хевирин чутулалап иилиң эргелиң.

27 чүүл

1. Кижиг бүрүзү нийтиелдин культура амыдыралыңа хостуг киржир, уран чүүлден таалал алыр, эртем деңгелгезинге киржир болгаш ооң кижиктерин ажыглаар эргелиң.

2. Кижиг бүрүзү автору бооп турары эртем, чогаал болгаш уран чүүл ажылдарының түңнели болур моральдыг болгаш материалдыг эрге-ажыы камгалаттыңан турарыңа эргелиң.

28 чүүл

Кижиг бүрүзү ук Угуулгада айыттыңан эргелер болгаш хосталгаларны долузу-биле хандырып турар социал болгаш улустар аразының корум-чурумунга эргелиң.

29 чүүл

1. Кижиг бүрүзү ооң хостуг болгаш долу сайзыралын хандырып болур нийтиелдин мурнунга хүлээлгелерлиң.

2. Кижиг бүрүзү бодунуң эргелерин болгаш хосталгаларын боттандырып турган, хоойлу ёзугаар өске кижилерниң эргелери биле хосталгаларын болур-чогууру-биле хүлээп көөрүн база хүндүлээрин хандырап база демократтыг нийтиелге мөзү-шынарның чөптүт негелделерин, хой-нийти чурумун болгаш нийти чаагай байдалды хандырап сорулга-биле тодараттыңан чүгле ындыг кызыгаарлаашкыннарга таваржыр ужурулут.

3. Ол эргелерниң болгаш хосталгаларның боттандырышкыны кандыг-даа таварылгада Каттышкан Нациялар Организациязының сорулга болгаш принциптеринге удурланышкак болбас ужурулут.

30 чүүл

Ук Угуулгада чүү-даа чүве кайы-бир күрүнеге, бөлүкке азы тус кижилерге ук Угуулгада айыттыгган эргелер болган хосталгаларны узуткаарынче утланган ажылдар чорударынга азы кылдыныглар кылырынга эрге берип турар деп тайылбырлаттынып болбас.
